

ARMÁDA A MYŠLENÍ

Spojení slov v názvu článku mívá u nás, zejména s ohledem na haškovskou tradici, poněkud pejorativní význam. Ve světě ovšem vojenské myšlení představovalo a nadále představuje významnou součást vojenství, vytvářející teoretické základy budování, přípravy a použití ozbrojených sil v různých podmínkách, ve strategických, operačních a taktických měřítkách. Možná je vhodné a užitečné zamyslet se nad problémem transformace Armády České republiky i z tohoto úhlu pohledu. Vedle změn organizační struktury a vyřešení řady dalších technických problémů, je pro nás důležitá i odpovídající změna myšlení vojenských profesionálů. Již delší dobu se proto více nebo méně zamýšlíme, zda jsme intelektuálně vůbec dorostli novým podmínkám a úkolům zajišťování obrany českého státu v dynamicky se měnícím prostředí evropského regionu a světa vůbec.

V podstatě všichni vojenští odborníci u nás vyrůstali a byli formováni v prostředí velké vojenské koalice se specifickým světem idejí, v podmínkách rozděleného světa, jenž působil silně antagonisticky, s dominancí pojmu nepřítel. Připravili se a byli připravováni na globální ozbrojený konflikt té nejvyšší intenzity. Asi jedním z největších "hříchů" minulé doby byla absence možnosti srovnávání, která je tolik potřebná k pozitivnímu rozvoji myšlení a pěstování myšlenkové kultury. V armádě se navíc žádný intelektualismus příliš nepěstoval.

V současnosti neexistuje z tohoto světa nic, než zafixované způsoby myšlení, které lze jen velmi obtížně přizpůsobovat novým realitám. Neexistuje předem definovaný protivník, formy a míra ohrožení našeho nově vzniklého státu nemají v historii precedens. Na rozdíl od nedávné minulosti, má ohrožení státu dnes i pro blízkou budoucnost vícerozměrný charakter, přičemž v případě českého státu se jeho těžiště zřejmě posunulo k vnitřním faktorům - ekonomické a sociálněpolitické nestabilitě. Nicméně ani z pohledu možného vnějšího ohrožení ještě nenastal čas zpochybňovat existenci armády. Existujeme sice ve světě, kde nepřátelství vystřídala rozšiřující se spolupráce a komunikativnost, nedůvěra důvěře. Žijeme ovšem také ve světě, kde má každý stát stále svoje národní zájmy, což se plně projevuje i v oblasti vojenství a v případné spolupráci jednotlivých armád. Je to též svět, kde existují oblasti nestability a otevřené i skryté konflikty, jejichž politická nebo vojenská řešení zpravidla zatím nikdo nezná.

V období existence Varšavské smlouvy byla situace armády relativně stabilní, s tendencí kvantitativního a kvalitativního růstu. V současnosti je mnohem zřetelněji vnímám vliv politického a ekonomického paradigmatu na armádu, její existenci a možná použití. Zejména nepříznivá ekonomická situace představuje pro armádu výrazný limit. Vedle těchto nových skutečností jsme stále zvyklí uvažovat v takových pojmech, jako je "spolehlivá obrana", "převaha sil", "palebné ničení",

"rozhodující protiúder", "příznivý poměr sil" a mohli bychom ve výčtu pokračovat. Přitom tradiční vojenské myšlení dává těmto pojmům většinou původní význam, což vede k realizaci tradičních organizačních a výzbrojních schémat, k přípravě na klasické použití ozbrojených sil, ke zpochybňování nebo přímo odmítání úsporných a neortodoxních opatření. Obrana malého, nebohatého státu není uspokojivě vyřešena nikde. Možné cesty ukázala již řada vojenských teoretiků, zejména E. Spannocchi. Tyto teorie ovšem stále představují určitý extrém, jejich aplikace v současných evropských podmínkách by se neobešla bez podstoupení značných rizik. Malým státům, jako je Česká republika, nezbyvá zřejmě nic než hledat cesty mezi současnými krajnostmi - tradičními, klasickými přístupy, a doporučeními "hypermoderních" teorií. V žádném případě se nejedná o snadnou záležitost. P. Robješek ve své studii "Obrana bez armády" uvádí, že "Ekonomická krize a racionalita tradičního vojenského myšlení jsou v současnosti dva nesmiřitelné protiklady, které charakterizují dilema bezpečnostní politiky malého státu".

Lze říci, že současné vojenské myšlení je v našich podmínkách charakteristické:

- setrvačností u nás tradičního vojenskoodborného a vojenskopolitického myšlení;
- "lineárním" myšlením, které nutně selhává v prostředí stále více nelineárně se vyvíjejícího světa;
- "sebezáchovným" myšlením podporujícím existenci té vojenské instituce, jejímž jsem členem.

Snad nejlépe lze pozorovat tradiční způsoby myšlení v oblastech řídicí práce. Zde se jen velmi obtížně zbavujeme zažitých starých stereotypů v řízení vojsk. Například proces plánování operačního a bojového použití vojsk je stále administrativně a časově značně náročný, bez dostatečného časového prostoru na tvůrčí řešení problémů. Zbytečně velký důraz je kladen na formální stránku plánovacích procesů. Naše mapy, s pracně zobrazenými plány operace a bojové činnosti, připomínají spíše propagační prezentační grafiku, než pracovní dokument. Ve srovnání s nimi, po formální stránce, vypadají obdobně, ryze účelně zpracované, grafické plánovací dokumenty západních armád coby průměrné amatérské práce. Naše myšlení se například promítá i do konstrukce matematických modelů bojové činnosti, které nám udávají, jak jsme vůči případnému protivníkovi slabí, jak rychle porostou naše ztráty a kolik dalších prostředků musíme nasadit, abychom tyto problémy překonali. Přitom víme, že požadavku takovýchto algoritmů ve většině případů nemůžeme v nových podmínkách vyhovět.

Je pravděpodobné, že do kategorie tradičního vojenskopolitického myšlení patří i představy o vstupu do NATO.

Mnohdy si ani neuvědomujeme, že řada potíží nám vzniká i tím, že po dlouhou dobu jsme byli vedeni k optimistickým přístupům k řešení problémů a k věcem našeho světa. Pesimismus a skepse byly považovány za cosi negativního. Přitom tyto postoje, pokud nepřesáhnou určitou míru, mají mnohdy větší přínos, jak pouhý optimismus. Motivují a iniciují člověka k odpovídajícím akcím, kdežto optimismus vede často k neadekvátnímu uspokojení.

Myšlení v prostředí značné míry neurčitosti je též významným požadavkem současnosti a budoucnosti. Jsme navyklí organizovat použití vojsk za podmínek,

kdy máme potřebné množství informace o protivníkovi. Naše myšlení není dostatečně připraveno k řešení situací vyznačujících se naprostým nedostatkem údajů o záměrech potenciálního protivníka. Jedná se však o situace, které odpovídají našim současným možnostem průzkumu. Do této oblasti patří i skutečnost, že význam a důležitost armád pro zajišťování bezpečnosti států není žádnou konstantou. Je nutné přivykat myšlence, že pokud se svět bude vyvíjet správným směrem, armády budou postupně ztrácet na své perspektivnosti. Ať se nám to zamlouvá více nebo méně, světlá budoucnost armád je podmíněna temnější budoucností lidstva a naopak. Dnes hovoříme o společnosti postindustriální, postkomunistické, zítra se může objevit pojem společnosti postvojenské. Dnes bychom měli znát jak věci fungují, ale zamýšlet se též nad tím, co vlastně znamenají.

O kritickém stavu českého vojenského myšlení svědčí i obtíže při formulování uceleného českého názoru na obranu našeho státu. **Stejně jako dříve i dnes příliš hledáme cizí vzory a málo přemýšlíme o našich bezpečnostních problémech s uvážením všech specifík českého státu,** jeho geopolitické polohy a jeho ozbrojených sil. Stavění se do role pouhých interpretů cizích myšlenek je u nás zakořeněno již více jak 40 let. Řečeno slovy Dostojevského - "zalbilo se nám žít z cizího rozumu". Přitom je známo, že zkušenosti manažerů varují před přílišným optimismem přejímání hotových řešení podle analogie z jiných zemí. Naše dlouholeté, často neblahé zkušenosti toto pouze potvrzují.

Otázkou zůstává, jaká jsou východiska z této situace. Součástí každého velkého projektu je v současnosti i podpurná vzdělávací a výchovná aktivita nejen vůči bezprostředně zainteresovaným, ale též vůči širší veřejnosti, ze které se mohou vyčleňovat ti, kteří jednou zainteresováni budou. Vytváření Armády České republiky k takovým velkým projektům rozhodně náleží. Revidování a změna názorové sféry a myšlenkových procesů vojenských odborníků na všech úrovních se bez vnější vzdělávací podpory neobejde. Studium v zahraničí a využívání zahraničních odborníků je jistě potřebné, nemělo by však být považováno za hlavní. Specifické problémy bezpečnosti našeho státu bychom měli postihnout především vlastními silami. Učitelé vojenských vysokých škol mají většinou vědecké vzdělání, které již samo o sobě předpokládá pružnou, nezafixovanou myšlenkovou strukturu. Spolu s dalšími odborníky, kteří disponují adaptabilním myšlením, máme tedy určité vnitřní zdroje pro zajištění daného transformačního procesu.

Ministr obrany České republiky stanovil ve svém rozkazu (č. 6 z 27. 1. 1993) mj. úkol: "s využitím poznatků vojenské vědy rozpracovat zásady strategie a operačního umění použití Armády ČR v souladu s vojenskou doktrínou". Úkol, s ohledem na veškeré okolnosti, jistě nelehký, nicméně vlastními silami řešitelný. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem bude zřejmě obtížnější nové zásady použití sil a prostředků naší armády přijmout, než vypracovat.

Vojenské myšlení se nachází v jakési etapě přehodnocování a změn v podstatě ve všech významnějších armádách. Specifické problémy mají armády států býva-

lého komunistického bloku. Svoji vojenskopolitickou strategii přehodnocují též neutrální státy, například Švédsko a Finsko, jež opouštějí některé atributy neutrálního postavení svých ozbrojených sil. Také armády států NATO jsou nuceny měnit pohled na svoji roli v Evropě a ve světě, a tím i nově přistupovat k své existenci a rozvoji.

V našem případě se tedy nejedná o nic výjimečného. Podstatné je, nejen si tuto situaci uvědomovat, ale vyvozovat z ní i správné závěry a důsledky a mít ochotu k realizaci odpovídajících změn.

Plukovník doc. Ing. Stanislav S c h o r m, CSc.

VZÁJEMNÉ STYKY AČR A BUNDESWEHRU VE ŠKOLSTVÍ

SROVNÁNÍ SYSTÉMU PŘÍPRAVY DŮSTOJNÍKA AČR A BUNDESWEHRU

V Armádě České republiky (AČR) reálně existuje pouze jedna kategorie důstojníka, a to kádrový důstojník, u něhož se předpokládá, že si zvolil povolání důstojníka za celoživotní. Tomu odpovídá v podstatě jednotný model systému přípravy. Tento stav přetrvává psychologicky i prakticky, třebaže povinnost důstojníka setrvat v armádě po skončení přípravy byla omezena na 10 let.

V Bundeswehru (BW) se setkáváme jak s důstojníky, u nichž se předpokládá celoživotní služba, tak s důstojníky s délkou závazku 3 až 4, resp. 5 až 15 let. Pro každou z těchto kategorií existuje pak jiný model přípravy - pro první zmíněnou je to tzv. služba se studiem, pro ostatní tzv. služba bez studia.

Omezím se na porovnání systému přípravy pouze kádrových důstojníků. Lze konstatovat, že v obou armádách je společné to, že kádrovému důstojníkovi je poskytováno vysokoškolské vzdělání v podstatě univerzitního typu (technická, resp. humanitní univerzita), avšak cesty dosažení tohoto stavu jsou podstatně rozdílné.

Odlišnost je již v procesu zjišťování předpokladů pro službu v armádě. Uchazeči o povolání důstojníka BW jsou náročně testováni v přijímacím středisku v Kolíne nad Rýnem, a to s důrazem na komplexní poznání jejich individuálních volně-psychologických předpokladů a na jejich chování ve skupině. Samozřejmým je test fyzické zdatnosti. V AČR jde v podstatě o ověření znalostí uchazeče ze